

DAYA
NASAPAR
NGA
MAKAGI

- ISNAG
- ILOKANO
- PILIPINO
- ENGLISH

Published
in cooperation with
Bureau of Elementary Education
and
Institute of National Language
of the
Department of Education and Culture
Manila, Philippines

This book was published by funds awarded by the
Ramon Magsaysay Foundation to the Summer Institute
of Linguistics for International Understanding.

DAYA NASAPAR NGA MAKAGI
(The Expressions That Are Often Said)

A Phrase Book For Isnag

compiled by

Elpidio Balacay
Budin Balalang

Pilipino by

Rodolfo Barlaan

illustrated by

Ricardo T. Dumarpa

Summer Institute of Linguistics, Inc.

Translators	1976	Publishers
08.11-1176-1.4C		57.20PQ-766059BG

Printed in the Philippines

FOREWORD

Some of the glory of the Philippines lies in the beautiful variety of people and languages within its coasts. It is to the great credit of the national leadership over the years that no attempt has been made to destroy this national heritage. The goal has been instead to preserve its integrity and dignity while building on this strong foundation a lasting superstructure of national language and culture.

The present book is one of many designed for this purpose. It recognizes the pedagogical importance of dividing literacy and second language learning into two steps--literacy being the first. When a student has learned to read the language he understands best, the resulting satisfaction in his accomplishment gives the drive and confidence he needs to learn the national language. His ability to read, furthermore, is the indispensable tool for the study this program will require.

The Department of Education and Culture of the Philippines is proud to present this latest volume in a nationwide series designed to teach the national language through literacy in the vernaculars. It will strengthen both the parts of the nation and the whole.

JUAN L. MANUEL
Secretary

PREFACE

The purpose of this book is to help speakers of Isnag communicate with speakers of Filipino, Ilocano and English.

Useful phrases are given in four languages. They are grouped by topics but are not dialogues. Translations are not literal. We tried to make them right for the situation.

The phrases were compiled by Elpidio Balacay and Budin Balalang with the assistance of the Summer Institute of Linguistics. The book was made during a Writing Workshop held in Bagabag, Nueva Vizcaya during November-December, 1976.

We are grateful to Mr. Perry Macabuhay for checking the Pilipino versions and to Miss Helen Madrid and Mrs. Patricia Macabuhay for the Ilocano. All are field workers of the Translators Committee of the Philippines.

Rodolfo Barlaan
Summer Institute of Linguistics

Daya Nesurat Kidi Ya Libru

Ya Apakammu	2
Panangrispitár	4
Daya Nakírád Makagi	6
Mepanggap kiya Tolay	12
Mepanggap kiya Familya	14
Daya Maggaakkobung	16
Nu Magsinakit ta	20
Daya Parte naya Baggi	22
Mepanggáp kiya Aggúni	26
Nu Magsúrát ta	28
Kiya Finagkakán	32
Daya Akakkanan	34
Ya Aggátang se Agtáwar	36
Kiya Biyáge	40
Ya Angngitùgud ta kiya Dálen	44
Ya Tiyampu	46
Nu Atán ta kadaya Dadakkal la Ili	48
Kiya Iskul	52
Daya Ayam se daya Ul-ulullag	54
Oras	58
Algaw se Gabi	60
Ya Agbiláng ta	64
Ya Pirà	66

Ya Agpakammu

Panangrispitár

Daya Nakirád Makagi

1. Naggayatám?	1. Naggappuam?
2. Pannám?	2. Papanam?
3. Mawe yà kattoni.	3. Idiay.
4. Mawe yà ka giyán nu. *	4. Mapanak idiay ayanyo.
1. Atán nà.	1. Apo.
2. Dakayu gáyam!	2. Dakayo gayam!
3. Umunè ka.
Lumnà ka.	3. Umuli kayo.
Sumrek kayo.
4. Munna ngà ala ngin.	4. Umun-unaakon.
5. Mawe yà in.	5. Agawidakon.
6. Dad nun./Mawe tada ngin.	6. Intayon.

Sa daan:

1. Saan kayo nanggaling.
2. Saan kayo pupunta.
3. Diyan lang.
4. Pupunta ako sa inyo.

1. Where are you coming from?
2. Where are you going?
3. I am going there.
(I am just walking.)
4. I am going to your place.

Sa bahay:

1. Tao po!
2. Kayo pala.
3. Umakyat kayo.
Tuloy po kayo.
4. Mauuna na ako sa inyo.
5. Uuwi na ako.
6. Tayo na.

1. Hello.
(call when approaching house)
2. You come.
3. Come on up.
Come inside.
4. I'll go ahead.
(said when leaving)
5. I'm going home.
6. Let's go now.

1. Napiya ya an-anà mu.
Nalùmag!	1. Nagpintas ti anakyon.
Nakaluklukmeg!
2. Napiya pagyanán ya íli nu.	2. Napintas ti lugaryo.
3. Piyán ku anedi. Ninggap.	3. Kayatko ditoy ta natalna.
4. Namit ya aglútum.	4. Naglaingka nga agluto.
5. Namit mà tu kinnán tada.	5. Nagimas ti kinnan tayo.
6. Nalaing ka nga maginglis.	6. Naglaingka nga aginglis.
7. Iplsur taka mán.	7. Mabalin na litratuen kayo?
8. Dispinsáran nà ta akkan ku
ginúrát ikaw.	8. Despensarem ta diak
inggagara.
9. Teng k'yu.	9. Agyamanak.

1. Maganda ang iyong anak.
Napakalusog.	1. Your child is beautiful.
So healthy.
2. Magandang tirahan ang iyong
lugar.	2. Your place is a nice place
to live.
3. Gusto ko rito. Tahimik na
lugar.	3. I like it here; it's a
peaceful place.
4. Mahusay kang magluto.	4. You are a good cook.
5. Napakasarap ng pagkaingiyon.	5. That meal was delicious.
6. Mahusay kang magsalita ng
Ingles.	6. You are an expert at speaking
English.
7. Maaari ba kitang kunan ng
larawan.	7. May I take your picture?
8. Ipagpaumanhin po ninyo, hindi
ko po sinasadya.	8. Sorry, it wasn't intentional
9. Salamat po.	9. Thank you.

Daya Nakirád Makagi

1. Akkan kú ammu.	1. Diak ammo.
2. Ditán na.	2. Bay-amon.
3. Atán nala kikaw.	3. Adda kenka.
4. Yà ya mangwa.	4. Siakton.
5. Mawe yà in.	5. Mapanakon.
6. 'Bet ka kidde.	6. Umayka man ditoy.
7. Iddán nà mán ka 'coke'.	7. Ikkannak man iti coke.
8. Lùtám ya gagyangán.	8. Ilukatmo man ta ridaw.
9. Glpám ya lamdáwan.	9. Irikepmo ta tawa.
10. Idaggéñ, makaru wala.	10. Mabit laeng.
11. Kumíwid ka kiyà.	11. Makikuyugka kaniak.
12. Inna kabulum?	12. Asino dayta kàdduam?
13. Ammum ya mayor kitúni nga 1-ili?	13. Am-ammom ti mayor ti dayta a lugar?
14. Ammù ala ya muráng na.	14. Ammok no makitak.
15. Inna ngágan na?	15. Ania ti naganna?

1. Hindi ko alam.	1. I don't know.
2. Bayaan mo na.	2. Nevermind.
3. Bahala kayo.	3. It's up to you.
4. Ako na.	4. I'll do it.
5. Aalis na ako.	5. I'll be going now.
6. Halika rito.	6. Come here.
7. Dalhan mo ako ng 'coke'.	7. Bring me a Coke.
8. Buksan mo ang pinto.	8. Open the door.
9. Isara mo ang bintana.	9. Close the window.
10. Sandali lang.	10. Please wait a moment.
11. Sumama kayo sa akin.	11. Come with me.
12. Sino ang kasama mo?	12. Who is your companion?
13. Kilala mo ba ang alkalde sa lugar na iyon?	13. Do you know the mayor of that place?
14. Kilala ko siya sa mukha.	14. I know him by sight.
15. Ano ang pangalan niya?	15. What is his name?

16.	Naligpanan kun.	16.	Diak malagipen./Nalipatakon.
17.	Akkan ku maawátan.	17.	Diak maawatan.
18.	Nágan nedí?	18.	Ania daytoy?
19.	Nágan nayán?	19.	Ania dayta?
20.	Nágan natun kitúni?	20.	Ania daydiay?
21.	Inna makin lápis kiyán?	21.	Akin lapis dayta?
22.	Nungay na?
Inna?
Makin kuwa?	22.	Kaano?
Asino?
Akinkukua?
23.	Kawà na?
Taanna?
Paanna?	23.	Adinno?
Apay?
Kasano?
24.	Taanna ta?	24.	Apay ngá saan?
25.	Ussam mán tu kinagim.	25.	Pangngaasim ta ulitemman.
26.	Bulunan nà mán.	26.	Mabalin na kuyugennak?
27.	Atán winaräm?	27.	Adda sinsilyom?
28.	Maburung ngà.	28.	Sige. Agap-apuraak ngamin.

16. Hindi ko matandaan.
Nakalimutan ko na.	16. I don't remember./I have
forgotten.
17. Hindi ko maunawaan.	17. I do not understand.
18. Ano ito?	18. What is this?
19. Ano iyan?	19. What is that?
20. Ano iyon?	20. What is that yonder?
21. Kaninong lapis iyan?	21. Whose pencil is that?
22. Kailan?
Sino?
Kanino?	22. When?
Who?
Whose?
23. Saan?
Bakit?
Papaano?	23. Where?
Why?
How?
24. Bakit hindi?	24. Why not?
25. Pakiulit mo nga ang iyong
sinabi?	25. Please repeat what you said.
26. Maaari bang samahan mo ako?	26. Would you please accompany me?
27. May barya ka ba?	27. Do you have small change?
28. Nagmamadali ako!	28. I'm in a hurry.

Mepanggap Kiya Tolay

Mepanggap Kiya Pamilya

Daya Maggaakkobung

1. Kawà na ya babalay mu kitun?	1. Taga-anò ka a sigud?
2. Pag-agyanán mu kídi yin?	2. Paggigianam itan?
3. Naggayátám?	3. Naggappuam itan?
4. Nágan naya masápul mu?	4. Ania ti mabalin nga maipaayko
kenka?
5. Maggagáyam mà kammala ngin.	5. Agpassiarak laeng.
6. Alalbet ka?	6. Kasangsangpetmo?
7. Ò, alalbet tà kagidamen
gayát ka Baguio.	7. Wen, kasangsangpetko laeng
idi kalman a naggapu idiyay
Baguio.

1. Taga saan po ba kayong talaga?
 2. Saan kayo nakitira ngayon?
 3. Saan kayo galing ngayon?
 4. Ano ang maipaglilingkod ko sa inyo.
 5. Dumadalaw lang ako.
 6. Kararating mo lang ba?
 7. Oo, kararating ko lang kahapon mula sa Baguio.
1. Where are you from originally?
 2. Where are you staying now?
 3. Where did you just come from?
 4. What can I do for you?
 5. I just came to visit.
 6. Have you just arrived?
 7. Yes, I came just yesterday from Baguio.

1. Sibbiyág kam ya amám?	1. Sibibiag pay laeng dagiti nagannak kenka?
2. Ó, may natay ya ina ku win ka kadagun.	2. Sibibiag pay laeng ni Tatang ngem ni Nanang ket natay idi napalabas a tawen.
3. Piga kayu magwawági?	3. Mano kayo nga agkakabsat?
4. Walu kami ngámin.	4. Walo kami amin.
5. Ikaw ya manákam?	5. Sika ti inauna?
6. Akkan, iyà ya udiyán.	6. Saan, siak ti inaudi.
7. Piga dagun mu win?	7. Mano ti tawenmo?
8. Atán atáwa mu win?	8. Adda asawamon?
9. Atán da annánà mu win?	9. Adda annakmon?
10. Ó, limma da annánà ku win.	10. Wen, adda liman.
11. Duwa da babbay se tallu lalláki.	11. Dua ti babai ken tallo ti lallaki.

1. Buhay pa ba ang tatay mo?
 2. Oo, pero ang nanay ko ay namatay noong isang taon.
 3. Ilan kayong magkakapatiid?
 4. Walo kaming magkakapatiid.
 5. Kayo ba ang panganay?
 6. Hindi, ako ang bunso.
 7. Ilan taon na kayo?
 8. May asawa ba kayo?
 9. May mga anak na ba kayo?
 10. Oo, mayroon na akong limang anak.
 11. Dalawang babae at tatlong lalaki.
1. Is your father still living?
 2. Yes, but my mother died last year.
 3. How many brothers and sisters do you have?
 4. There are eight children in our family.
 5. Are you the eldest?
 6. No, I am the youngest.
 7. How old are you?
 8. Do you have a wife?
 9. Do you have children?
 10. Yes, I have five children.
 11. Two are girls and three are boys.

ama	ama	ama	father
ina	ina	ina	mother
an-anà	anak	anak	offspring
an-anà	anak	anak	son/daughter
atáwa	asawa	asawa	husband
atáwa	asawa	asawa	wife
búkud	balo	balo	widower/widow
kal-allay	ka ayan-ayat	nobyá	fiancee
wagi	kabsat	kapatid	brother/sister
udiyán	ub-ubing	bunso	younger
manákam	in-inauna	panganay	older
ap-apu	apo	nuno	grandparent
apúku	apòko	apo	grandchild
ulitag/íkit	uliteg/ikit/anti	tiyuhin/tiyahin	uncle/aunt
amanakan	kaanakan	pamangkin	nephew/niece
kapinsán	kasinsin	pinsan	cousin

katugángan	katugangan	biyanan	parent-in-law
katayug/ <i>ípág</i>	kayong	bayaw	brother-in-law
katayug/ <i>ípág</i>	ipag	hipag	sister-in-law
manúgáang	manugang	manugang	son/daughter-in-law
akkobung	kabagyan	(mga) kamag-anak	relative(s)
kailiyán	kailian	kababayán	townmate
opun	gayyem	kaibigan	friend
kalinga	kabusor	kaaway	enemy
tolay	tao	tao	person
laláki	lalaki	lalaki	male
babay	babai	babae	female
an-anà	ubing	bata	child
bagbagu	baro	binata	young man (unmarried)
babbalásang	balasang	dalaga	young woman (unmarried)
lálakay/bàbakat	lallakay/ babbaket	matandang lalaki/babae	old man/woman

Nu Magsinakit Ta

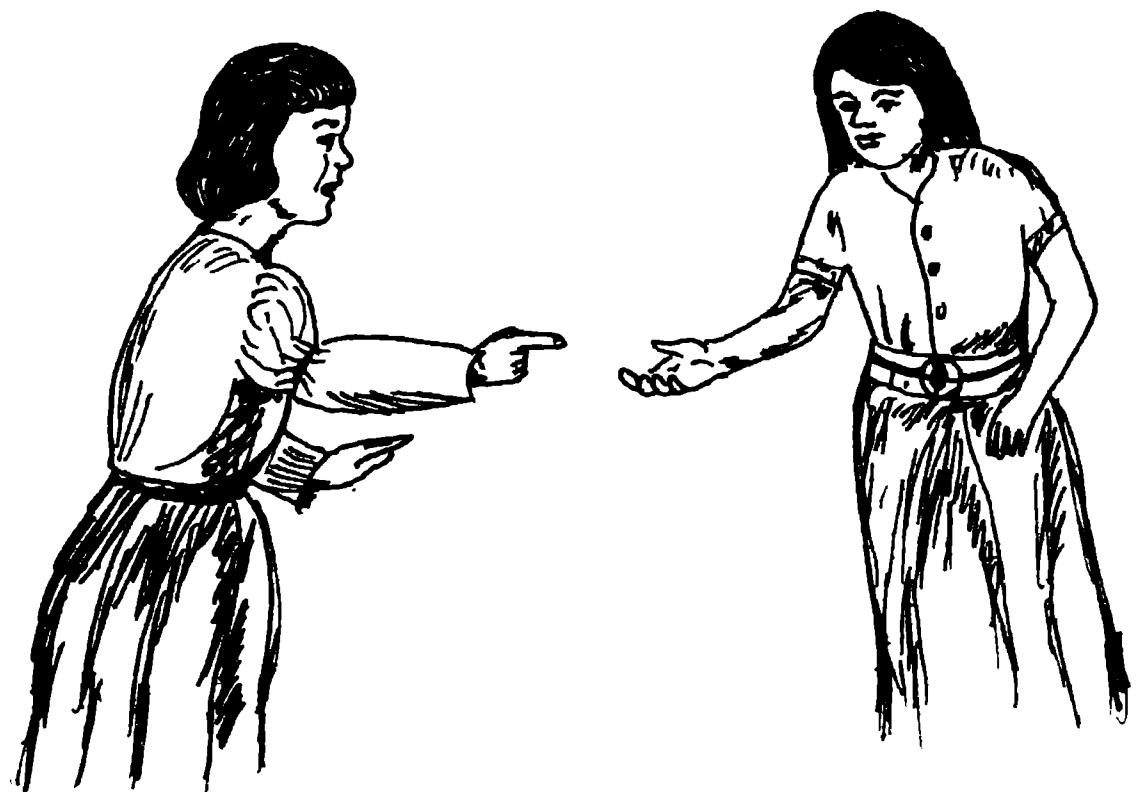
Daya Parte Naya Baggi

1. Nadak-dákè ya uray na.	1. Madi ti rikriknaena.
2. Magtakit.,	2. Masakit.
3. Magpaduktor ka.	3. Agpakitaka iti doktor.
4. Ka wána ya atán duktor ta?	4. Ayán ti doktor?
5. Nágan naya maglglnám?	5. Ania ti rikriknaem?
6. Magawwang ngà.	6. Nasakit ti ulok.
7. Nagota ngà kitu gabi.	7. Nagsarwaak idi rabii.
8. Mámálap pà se madagáng.	8. Maululawak ken
aggurgurigorak.
9. Magmalarya ngà kid.	9. Addan sa malariak.
10. Indiksiyonán taka.	10. Indiksionan daka.
11. Tumaram idi nga ágas kada
agpapásu.	11. Tomarem daytoy agas kada
tumenga ti aldaw.

1. Masama ang kanyang pakiramdam.	1. He doesn't feel well.
2. Siya ay may sakit.	2. He is sick.
3. Pumunta ka sa manggagamot.	3. Go to the doctor.
4. Saan ako tatawag ng manggagamot.	4. Where can I find a doctor?
5. Ano ang iyong nararamdam?	5. Tell me how you feel.
6. Masakit ang aking ulo.	6. I have a headache.
7. Nagsuka ako kagabi.	7. I vomited last night.
8. Nahihilo ako at may lagnat.	8. I feel dizzy and have a fever.
9. May malaria yata ako.	9. I think I have malaria.
10. Iliniksiyunan kita.	10. I will give you a shot.
11. Inumin ninyo ang gamot na ito tuwing tanghali.	11. Take this medicine every day at noon.

íma	takkiag	bisig	arm
addag	likud	likod	back
baggi	bagi	katawan	body
tuláng	tulang	buto	bone
símid	timid	baba	chin
gútù	barukong	dibdib	chest
talinga	lapayag	tainga	ear
síku	siko	siko	elbow
mata	mata	mata	eye
múkat	rupa	mukha	face
kurimang	ramay	daliri	finger
síkil/bingil	saka	paa	feet
kíday	muging	noo	forehead
abù	buok	buhok	hair (head)
labunugan	ima	kamay	hand
bukal	puso	puso	heart
atud/utud	tumeng	tuhod	knee

lappu	luppo	hita	leg, upper
bassit	gurong	binti	leg, lower
agtay	dalem	atay	liver
bugung/mútung	ngiwat	bibig	mouth
kuku	kuko	kuko	nail
bùlaw	tengnged	leeg	neck
igung	agong	ilong	nose
tàgáng	paragpag	tadyang	rib
abága	abaga	balikat	shoulder
sinay	tiyan	tiyan	stomach
ngípan	ngipen	ngipin	teeth
barakubbó	karabukob	lalamunan	throat
indadakkal	tangan	hinlalaki	thumb
kurimang sìkil	tangan ti saka	daliri ng paa	toe
dila	dila	dila	tongue

Mepanggap Kiya Aggúni

Nu Magsúrát Ta

1. Ammum ya managálog?	1. Ammom ti agtagalog?
2. Maawátan ku ka bitti
may akkan ku meúni.	2. Maawatak bassit ngem diak
ammo nga isao.
3. Ammù ya magúni ka bitti.	3. Bassit laeng ti maisaok.
4. Nágan naya _____ kiya aggúni nu?	4. Ania ti _____ iti saoyo?
5. Maawátam ya kag-kagiyán ku?	5. Maawatam ti ibagbagak?
6. Akkan ku maawátan.	6. Diak maawatan.
7. Nágan natun?/Ussam mán.	7. Ulitemman.
8. Innayádám ya magúni.	8. In-innayadem kadi ti agsao.
9. Nalaing ka nga maginglis.	9. Naglaingka nga agsao ti
English.
10. Mesásawil pikam ya aggúnl.	10. Saan nga kusto ti panagsaok.
11. Magsur-súru wà pikam ma
magilukánu.	11. Agad-adalak pay laeng nga
agsao ti Ilocano.

1. Marunong ba kayong magsalita ng Tagalog?
 2. Nauunawaan ko po ng kaunti ngunit hindi ako makapagsalita.
 3. Nakakapagsalita ako ng kaunti.
 4. Ano ang _____ sa inyong salita?
 5. Nauunawaan mo ba ang aking sinasabi?
 6. Hindi ko po nauunawaan.
 7. Pakiulit mo nga.
 8. Magsalita kayo ng marahan.
 9. Mahusay kayong magsalita ng Ingles.
 10. Hindi maayos ang aking pagsasalita.
 11. Nag-aaral pa lamang akong magsalita ng Ilocano.
1. Do you know how to speak Pilipino?
 2. I understand a little but I don't know how to speak it.
 3. I speak it a little.
 4. How do you say _____ in your language?
 5. Do you understand what I am saying?
 6. I don't understand.
 7. Please repeat that.
 8. Speak more slowly.
 9. You speak English well.
 10. My speech is not grammatical.
 11. I am still learning how to speak Ilocano.

1. Pàkawan nà mân makaru kiya bolpen mu.
2. Magsûrát tà ke ina.
3. Masápul ku ya papel se istam se inbilop.
4. Magpirma ka kídi.
5. Ibuson mu mân idi ya sûrát.
6. Iddân nà mân ka istam. Duwa nga agbubusait se manikal se isa nga agnanam busait.
7. Ka wàna ya mabalin ta nga pag pagtelegramaán?
1. Bulodekman ti penmo iti apagbiit.
2. Agsurataktó ken ni Nanang.
3. Masapulko iti papel, selyo ken sobre.
4. Isuratmo ditoy ti naganmo.
5. Pakibusonmo daytoy suratko.
6. Gumatangak man ti dua nga selyo nga sagkikinse ken maysa nga sag-sesenta.
7. Ayan ti pagtelegramaan ditoy.

1. Pahiram nga po ng 'ballpen' ninyo sandali.	1. May I borrow your pen for a moment?
2. Magpapadala ako ng sulat sa nanay ko.	2. I will send a letter to my mother.
3. Kailangan ko ng papel, selyo, at sobre.	3. I need paper, stamps and an envelope.
4. Lumagda kayo rito.	4. Sign your name here.
5. Dalhin ninyo ang sulat na ito sa koreo.	5. Take this letter to the post office.
6. Pagbilhan mo ako ng dalawang selyong tig-kikinse at isang selyong tig-sisisenta.	6. Sell me two 15 centavo stamps and one 60 centavo stamp.
7. Saan kami maaaring magpadala ng telegrama?	7. Where can we send a telegram?

Kiya Pinagkakáń

Daya Akakkanan

Ya Aggátang se Agtáwar

1. Mabisin nà a sikkinum.	1. Mabisinak ken maka-inumak.
2. Mangán tada ngin.	2. Mangan tayon.
3. Mangán ka, akkan ka maliyaw.	3. Manganka a nalaing. Dika agbabain.
4. Namit. Nasil-síli.	4. Naimas ti sinda tayo ken medyo nagasang.
5. Ara, mangán ka pikam.	5. Mangalaka pay.
6. Nabtug gà in.	6. Kuston. Nabsugakon.
7. Iddán nà mán ka danum.	7. Makinumak man bassit.

1. Ako ay nagugutom at nauuhaw.	1. I am hungry and thirsty.
2. Kumain na tayo.	2. Let's eat now.
3. Kumain kayong mabuti; huwag kayong mahihiya.	3. Eat well, don't be shy.
4. Masarap at maanghang-anhang ang pagkain ito.	4. It's delicious and a little peppery.
5. Kumuha pa kayo.	5. Take some more.
6. Ayaw ko na, busog na ako.	6. I can't, I'm full.
7. Pahingi nga po ng inumin.	7. Give me a drink of water, please.

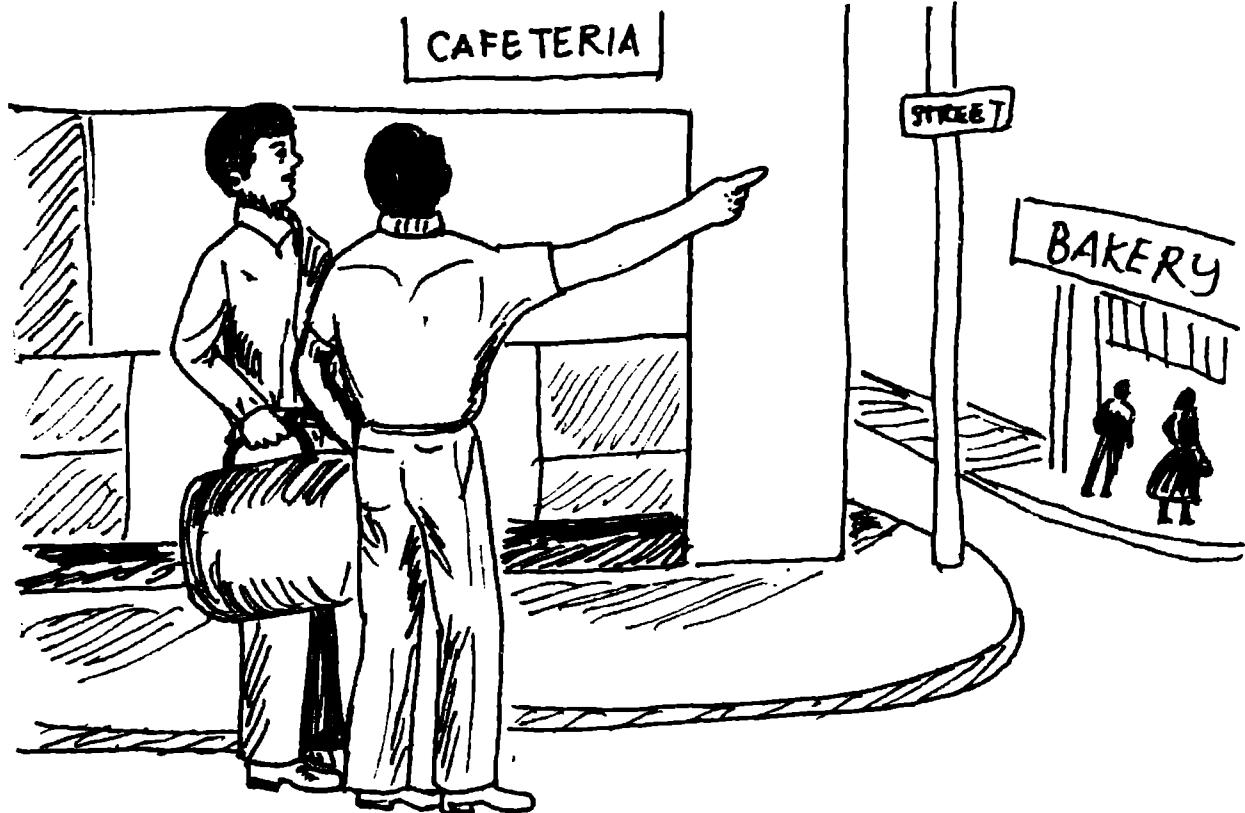
Mga Gulay

pariya	paria	ampalaya	ampalaya
rabung	rabong	labong	bamboo shoots
púsu	sabunganay	puso ng saging	banana blossom
antà	utong	sitao	beans-long
balátung	balatong	monggo/balatong	beans, monggo
ripulyu	repolyo	repolyo	cabbage
balangkuy	kahoy	kamoteng-kahoy	cassava
mait	mais	mais	corn
tarung	tarong	talong	eggplant
báwang	bawang	bawang	garlic
basang	laya	luya	ginger
ukra	saluyot	okra	okra
unyon	lasona	sibuyas	onion
-----	gisantes	sitsaro	peas
pitsay	petsay	petsay	pechay
túrang	sili	siling pula	red pepper
bakúbá	tabungaw	upo	squash-white
karabása	karabasa	kalabasa	squash-yellow
kamusí	kamoti	kamoteng baging	sweet potatoe
kamáit	kamatis	kamatis	tomato
---	atis	Prutas	
		atis	atis

bágat	saba	saging	banana
iyug	niog	niyog	coconut
kakalodan	naganus a niog	buko	coconut-young
bayábat	bayabas	bayabas	guava
kalamansit	kalamansi	kalamansi	kalamansi
anangka	anangka	nangka	jackfruit
amangga	mangga	mangga	mango
-----	sangkis	dalanghita	orange
kapáya	papaya	papaya	papaya
pinya	pinya	pinya	pineapple
lumbán	lukban	suha	pomelo
kainítu	kaimito	kaimito	star-apple
		<u>Karne</u>	
karni báka	karne ti baka	karning baka	beef
anù	karne ti manok	karning manok	chicken
agama	rasa	alimasag	crab
sinapán na	pindang	daing	dried fish
sissida			
sissida	ikan, lames	isda	fish
pátu	pato	karning pato	duck
karni ábuy	karne ti baboy	karning baboy	pork
		<u>Sari-sari</u>	
kapec	kapi	kapec	coffee
itsa	itsa	tsa/tsaa	tea
gátas	gatas	gatas	milk
asin	asin	asin	salt
súkár	asukar	asukal	sugar

1. Piga ya isa nga yarda kídi?	1. Mano ti sangayarda kadaytoy?
2. Nangína. Awan na nga táwar?	2. Nangngina daytan! Dila mabalin na kissayam?
3. Nalapat yanin.	3. Nalaka daytan.
4. Piga ya piyám?	4. Mano ti kayatmo?
5. Amúngám pikam.	5. Nayonam pay bassit.
6. Iddem ka limma pisus?	6. Mabalin iti lima a pisos?
7. Ara la'ngin a. Piga yarda ya alà mu?	7. Sige, mano nga yerda ti kayatmo?
8. Piyám ya gumátang ka lâba 'mám'?	8. Ading/Manang, gumatangka iti basket?
9. Inna ya nangwa kiyán?	9. Asino ti nagaramid?
10. Iyà kappela ngin ?	10. Inaramidko.
11. Nakammuwám kiya mangwa ka lâba?	11. Sadino ti nagadalam nga agaramid ti basket?
12. Sinuruwán nà ina.	12. Ni Nanang. Isu ti nangisuro kaniak.

1. Magkano ang isang yarda ng telang ito.	1. How much is a yard of this cloth?
2. Ang mahal naman. Maaari bang tumawad?	2. That's expensive.
Can't you give a discount?
3. Napakamura na ito.	3. It's very inexpensive as it is.
4. Magkano ang gusto mo?	4. How much would you want to pay for it?
5. Dagdagan mo pa ng kaunti.	5. Offer a bit more.
6. Ibibigay mo ba ng limang piso.	6. Can you give it for ₱5.00?
7. Sige. Ilan yarda ang kukunin mo.	7. Okay. How many yards do you want?
8. Ale, gusto ba ninyong bumili ng basket.	8. Ma'm, would you like to buy a basket?
9. Sino ang gumawa niyan.	9. Who made it?
10. Ako po. Gawa po ito sa kamay.	10. I made it myself/It's handmade.
11. Saan ka natutong gumawa ng basket?	11. Where did you learn how to make baskets?
12. Tinuruan po ako ng nanay ko,	12. My mother taught me.

Kiya Biyage

Ya Angngitùgud Ta Kiya Dálen

Ya Tiyampu

Nu Atén Ta Kadaya Dadakkal La Ili

1. Agtuwan ku sir, gane.	1. Siakon ti mangkarga dayta kargam, Apo.
2. Akkan tagge, atán mangagtú win.	2. Bay-amon, addan ti mangkarga.
3. Ibansim yán ta agtuwan ku wala.	3. Ibatim ta maysa ta awitek.
4. Piga ngámin ya pagbáyad ku?	4. Mano amin ti pagbayadko?
5. Palotán kid. Appát pisus sala nging.	5. Napalalo unay daytan. Ikkanka laeng ití uppat nga pisos.
6. Mawe ka ka Ilocos?	6. Mapanka idiaj Ilocos?
7. Ó, nágan naya takay ku ta?	7. Wen, ania ti paglukanak nga mapan idiaj?
8. Magtakay ka'kitúni nga tarà.	8. Dayta nga lugan ti paglukanam.
9. Kumíwid ka kiyà.	9., Surotennak.
10. Ka wána ya giyán daya diyip pa mawe ka Santa Maria?	10. Ayan ti paglukanan nga mapan idiaj Santa Maria?
11. Atán da kitúni, may napl-piya ll. nu magtaraysikel ka ngala.	11. Idiaj, ngem nasaysayaat no agtraysikelka.
12. Piga oras panda ka Baguio?	12. Kasano ti kabayagna iti panagbiahe nga mapan idiaj Baguio?

1. Mama, ako na ang magdadala.	1. Sir, I will carry. O.K.
2. Huwag na, may magdadala na.	2. Nevermind, someone is doing it already.
3. Iwan mo ang isang iyan at ako na ang magdadala.	3. Leave that one; I will carry it.
4. Magkano ang sisingilin mo sa lahat ng ito.	4. How much will you charge for all this?
5. Ang mahal naman! Apat na piso na lang.	5. That's too much. I will give four pesos only.
6. Papunta ba kayo sa Ilokos?	6. Are you going to Ilocos?
7. Oo, ano ang aking sasakyayan papunta roon.	7. Yes, what do I take to get there?
8. Sumakay kayo sa bus na iyon.	8. You take that bus.
9. Sumonod kayo sa akin.	9. Follow me.
10. Saan ang sakayan patungo sa Santa Maria.	10. Where do I get the jeep to Santa Maria?
11. Sa dako roon, pero mabuti pa ay sumakay kayo sa traysikel.	11. Over there, but it's better to take a tricycle.
12. Gaano katagal ang biyahe papunta sa Baguio?	12. How long is the trip to Baguio?

13. Moli kid walu oras.	13. Dandani walo nga oras.
14. Magpakkal ta?	14. Agbalon tayo?
15. Wàna paglagsiyám?	15. Sadino ti pagdissaagam?
16. Mawe ka pe angkel?	16. Pagdissaagan? Aglugan kayo tata/nana?
17. Magtakay ka ngin. Isap-át ku la daya agtum kiya otun.	17. Aglugan kayon. Ikargak ti kargayo dita rabaw ti jeep.
18. Piga ya pagpilití se ya agtù?	18. Mano ti pletek kuntudo daytoy kargak?
19. Maglagsi yà kiya tindáan.	19. Dita merkado ti pagdissaagam

- 13. Humigit-kumulang sa walong oras.
- 14. Kailangan bang magdala tayo ng makakain sa daan?
- 15. Saan kayo bababa?
- 16. Sasama ba kayo, mama/ale?
- 17. Sakay na. Ilalagay ko ang kargada ninyo sa ibabaw ng dyip.
- 18. Magkano ang aking pasahe pati kargada ko?
- 19. Bababa ako sa palengke.
- 13. Eight hours, more or less.
- 14. Should we take something to eat on the way?
- 15. Where will you get off?
- 16. Are you coming, uncle/auntie?
- 17. Get on. I will put your cargo on top of the jeep.
- 18. How much is the fare for myself and the cargo?
- 19. I'll get off at the market.

1. Surútam mala yán. 2. Magpadiwanán ka kiya palku. 3. Magpakasígíd ka nu maliwánam ya rangtáy. 4. Kawà giyán naya amám se ya inám. 5. Até̄ ka ngúdu may atán ne ina ki taggad. 6. Balay angkel ku yán ki likud simbáan. 7. Umuné ka kitúni. 8. Umúlug ka kídi. 9. Magimáng ka kiya palku. 10. Magimáng ngà kídi.	1. Agderetsoka laeng dita. 2. Agpakanawanka dita nagsulian ti kalsada. 3. Agpakanigidka kalpasan ti rangtay. 4. Ayan ni Tatangmo ken ni Nanangmo? 5. Adda ni Tatang idiyay ngato, ngem ni Nanang ket adda cut baba. 6. Ti balay iti likudan ti simbaan ket balay ni uliteg 7. Sumang-at kayo idiyay. 8. Sumalog kayo ditoy. 9. Agsardeng kayo dita nagsulian ti kalsada. 10. Agdissaagak ditoyen.

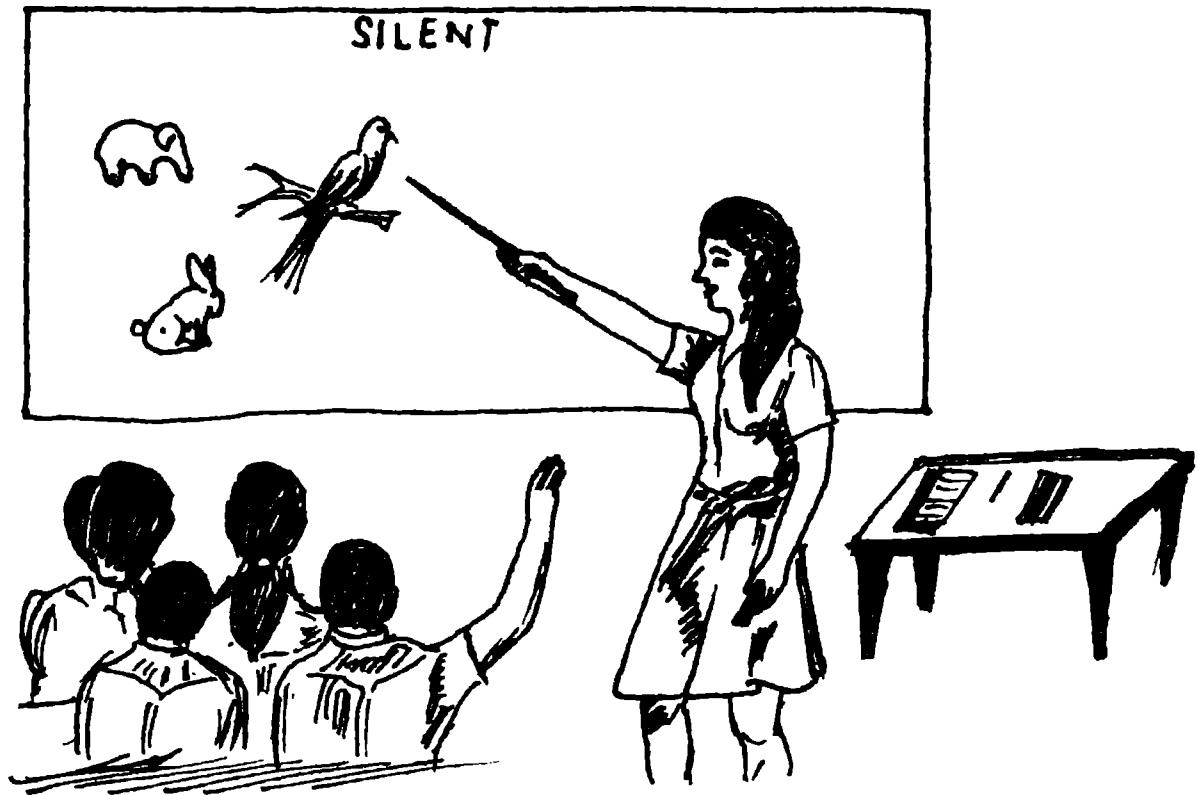
1. Lumakad kayo ng tuloy-tuloy.	1. Go straight ahead.
2. Kumanan kayo sa kanto.	2. Turn right at the corner.
3. Kumaliwa kayo pagkalampus ng tulay.	3. Turn left after the bridge.
4. Nasaan ang tatay at nanay mo.	4. Where is your father and mother?
5. Ang tatay ay nasa itaas, ang nanay po naman ay nasa ibaba.	5. He is upstairs but mother is downstairs.
6. Ang bahay na nasa likod ng simbahan ay sa aking tiyo.	6. The house behind the church is my uncle's.
7. Umakyat kayo.	7. Climb up there.
8. Bumaba kayo.	8. Come down here.
9. Huminto sa kanto.	9. Stop at the corner.
10. Bababa na ako rito.	10. I will get off here.

1. Napiya ta akkan magudán nin.
 2. Napasúngat áta magdagun nin.
 3. Nasiyam.
 4. Magsalsaluysoy ta atán báli ka Cagayan.
 5. Nalupang ya dálen áta amiyán.
 6. Nagudán ka naggat tutu wala kagídamen.
 7. Nalukág gà ala kitu addug kitu gabi.
 8. Napasúngat kanedi may nasiyam ka Baguio.
-
1. Nasayaat ta saanen nga agtudtudo.
 2. Nakapudpudot ta kalgaw ngamin.
 3. Naglammin.
 4. Naka-angangin ta adda ngamin bagyo idiaj Cagayan.
 5. Nakapitpitak ti kalsada ita nga panagtutudo.
 6. Nagtudo ti napig idi kalma
 7. Nakariingak gapu iti gurruc idi rabii.
 8. Napudot ditoy ngem nalamiis idiaj Baguio.

1. Mabuti at hindi na umuulan.
 2. Napakainit dahil tag-init na ngayon.
 3. Maginaw.
 4. Mahangin dahil may bagyo sa Cagayan.
 5. Ang daan ay maputik dahil tag-ulang.
 6. Umulan ng napakalakas kahapon.
 7. Nagising ako dahil sa kulog kagabi.
 8. Mainit dito pero maginaw sa Baguio.
1. It's good that it's no longer raining.
 2. It is very hot because it's dry season.
 3. It is cold.
 4. It is very windy because there's a typhoon in Cagayan.
 5. The road is muddy because it's rainy season.
 6. It rained very hard yesterday.
 7. The thunder woke me up last night.
 8. It is hot here but it is cold in Baguio.

1. Wàna ya aggatángan ka 'newspaper'?	1. Ayan ti paggatangan iti pagivarnak?
2. Wàna ya pagpariperán ta ka rilos?	2. Ayan ti agtartarimaan ti rel ditoy?
3. Giyán naya dentis kídi?	3. Ayan ti dentista?
4. Wàna pangalakkán ta ka tiket ka urplánu.	4. Ayan ti pangalaan ti ticket nga aglugar ti eroplano?
5. Wàna ya mameyag ka tindáan?	5. Ayan ti dalan nga mapan idiaj merkado.
6. Wàna ya napiya nga ristaorán?	6. Ayan ti nasayaat nga restaurant?
7. Ad-adiyyu ka Trinidad?	7. Adayo pay ti Trinidad?

1. Saan ako makakabili ng pahayagan?
 2. Saan maaaring magpakumpuni ng relo?
 3. Saan mayroon dentista?
 4. Saan makakabili ng tiket sa eroplano?
 5. Saan ang papuntang palengke?
 6. Saan mayroon mabuting 'restaurant'?
 7. Mas malayo pa ba sa Trinidad?
1. Where can I buy a newspaper?
 2. Where can I get a watch repaired?
 3. Where is a dentist?
 4. Where is the airplane ticket office?
 5. Show me the way to the market.
 6. Where is a good restaurant?
 7. Is it much further to Trinidad?
"

Kiya Iskul

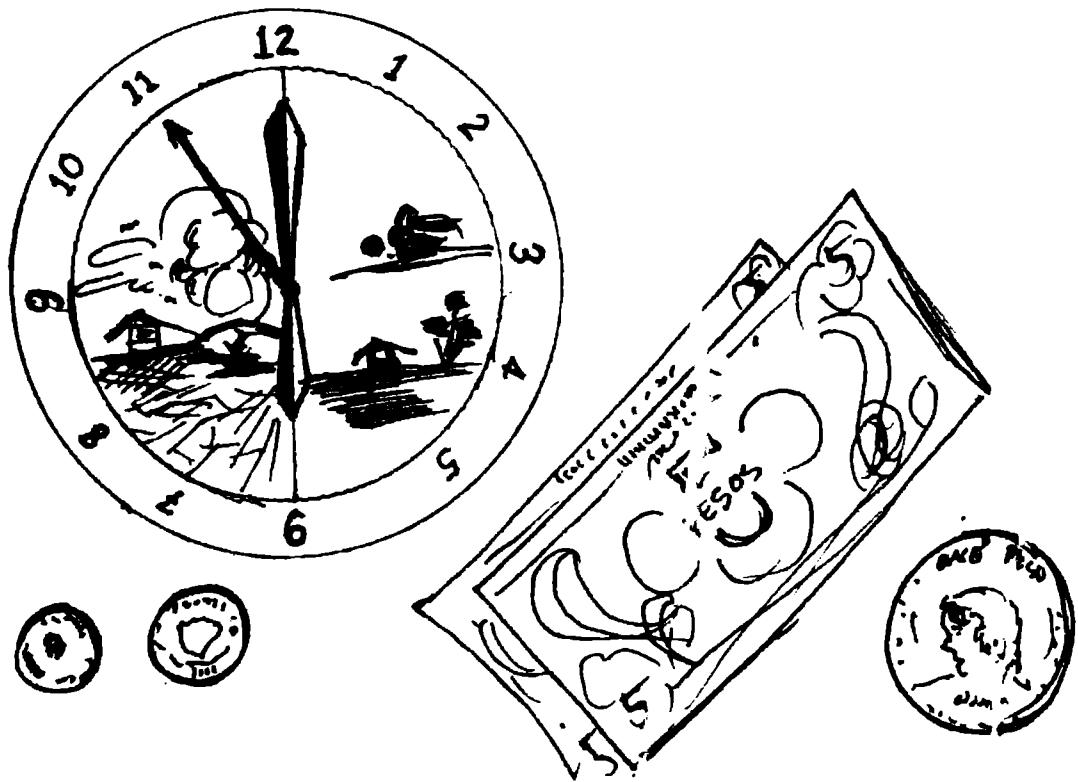
Daya Ayam Se Daya M-ullag

Ginaán nu pikam.	1. Denggenyo nga umuna.
2. Ginán nu pànang.	2. Denggenyo nga nalaing.
3. Sungbátan nu ya saludsud.	3. Sungbátanyo ti saludsod.
4. Kaggatčan nu ya mangibása.	4. Pigsaanyo ti agbasa.
5. Basáan nu kappela ngin.	5. Dayta matayo ti pagbasayo.
6. Adálan nu manin.	6. Adalenyonto manen.
7. Magsaludsud dà ta sungbátan nu.	7. Agsaludsodak ket sungbatanyo.
8. Magsíkád kayu.	8. Tumakder mayo.
9. Mægtugaw kayu.	9. Agtugaw kayo.
10. Itáyag nu ya ima nu nu ammu nu ya sungbát na.	10. Itayagyo ti imayo no ammoyo ti sungbatna.
11. Kaggattam ya magúni. Akkan mi ka magina.	11. Pigsaam ti agsao. Saan dakngá mangngeg.
12. Napiya	12. Nasayaat.
13. Kustu	13. Kusto dayta.
14. Nasábag.	14. Saan nga kusto.

1. Makinig muna kayo.	1. Listen first.
2. Makinig kayong mabuti.	2. Listen carefully.
3. Sagutin (ninyo) ang tanong.	3. Answer the question.
4. Basahin (ninyo) ng malakas.	4. Read aloud.
5. Basahin (ninyo) ng mahina.	5. Read silently.
6. Pag-aralan ninyo itong muli.	6. Study it again.
7. Magtatanong ako, sagutin ninyo.	7. I'll ask a question, you answer.
8. Tumayo ka.	8. Stand up.
9. Maupo ka.	9. Sit down.
10. Itaas ninyo ang inyong kamay kung alam ninyo ang sagot.	10. Raise your hand if you know the answer.
11. Lakasan mo. Hindi ka naming marinig.	11. Speak louder. We can't hear you.
12. Magaling.	12. Good.
13. Tama.	13. Right.
14. Mali.	14. Wrong.

nuwáng	nuang	kalabaw	carabao
husa	pusa	pusa	cat
pipiyà	piek	sisiw	chick
anu	manok	manok	chicken
báka	baka	baka	cow
buwáya	buwaya	buwaya	crocodile/ alligator
ugta	ugsa	usa	deer
átu	aso	aso	dog
tuka	tukak	palaka	frog
baya	bayyek	kiti-kiti	tadpole
----	alibut	tuko	gecko
gansa	ganso	gansa	goose
upa	upa	inahing manok	hen
kabalyu	kabalyo	kat yo	horse
alipáp	alutiit, banyas	butiki	lizard
ayong/attot	sunggo	matsing/unggoy	monkey
tit	utut	daga	mouse/rat
ábuy	baboy	baboy	pig
kawítán	kawitan	tandang	rooster
ídaw	uleg	ahas	snake
kágut	pagong	pagong	turtle

kutun	kuton	langgam	ant
iyukán	uyukan	bubuyog	bee
kab-kábal	barrairong	salagubang/ uwang	beetle
kulibangbáng	kulibangbang	paru-paro	butterfly
arábat	igges	higad	caterpillar
kagámay	gayaman	alupihan	centipede
balaengán	ipes	ipis	cockroach
kulagáw	kuryat	kuliglig	cricket
kuraranding	simot-simot	tutubi	dragonfly
kulipatpat	kulalanti	alitaptap	firefly
kútu átu	timel	pulgas	flea
apúngat	ulmog	hanip	chicken flea
banggaw	ngilaw	langaw	fly
sisibaw	dudon	balang/ tipaklong	grasshopper
kútu	kuto, lis-a	kuto	louse, lice
agukup	lamok	lamok	mosquito
kub-kubayán	sinan kulibang- bang	gamu-gamu	moth
babbalákay	lawwa-lawwa	gagamba	spider
balagúbug	anay	anay	termite
aluki	igges	uod/bulati	worm

Oras

Algaw Se Gabi

Ya Agbilang Ta

Ya Pirà

1. Nágan oras ya anggayát naya miting?
.
2. Alas nuwebe ki pagmakát.
Ala ona ki gidám.
Alas dos.

3. Mabayág pikam?
4. Nágan na oras sin?
5. Naládaw ka.

Duminggu

Lúnis

Pidduwa

Pílu

Pimpát

Píllimma

Sábadu

1. Ania nga oras ti miting tayo?
2. Alas nueve iti bigat.
Ala una iti malem.
Alas dos treinta iti malem.
Alas kuatro kuarenta isingko iti malem.
3. Mabayag pay?
4. Ania ti orasen?
5. Naladawkan.

Dominggo

Lunes

Martes

Mierkoles

Huebes

Biernes

Sabado

1. Anang oras magsisimula ang pulong.
 2. Alas nuebe ng umaga.
Ala-una ng hapon.
Alas-dos medya ng hapon
Alas kwatro-kwarenta'y singko ng hapon
 3. Matatagalang pa ba?
 4. Anong oras na?
 5. Huli na kayo.
1. What time does the meeting start?
 2. Nine in the morning.
1:00 in the afternoon.
at 2:30 pm
at 4:45 pm
 3. Will it be a long time yet?
 4. What is the time?
 5. You're late.

Linggo

Sunday

Lunes

Monday

Martes

Tuesday

Miyerkoles

Wednesday

Huebes

Thursday

Biyernes

Friday

Sabado

Saturday

1. algaw/gabi	1. aldaw/rabii
2. kídi algaw/nu gabi	2. ita nga aldaw/rabii
3. kagídamen/kitu gabí	3. idi kalman/rabii
4. kaláwa/gabi kaláwa	4. inton bigat/rabii no bigat
5. tu isa ngalgaw	5. idi naminsan nga aldaw
6. kitu gabí kagídamen	6. idi naminsan nga rabii
7. tu gidám kagídamen	7. idi kalman ti malem
8. gigíbat	8. sumipnget
9. gabí	9. sardam
10. túlad gabí	10. tengnga ti rabii
11. danni láwa	11. parbangon
12. pagmakát	12. agsapa
13. agpapásu	13. tengnga ti aldaw, agmatuon
14. balin agpapásu	14. alem
15. nasirbut te mata	15. maglennek ti init

1. araw/gabi	1. day/night
2. ngayon/mamayang gabi	2. today/tonight
3. kahapon/kagabi	3. yesterday/last night
4. bukas/bukas ng gabi	4. tomorrow/tomorrow night
5. kamakalawa	5. day before yesterday
6. kamakalawa ng gabi	6. night before last
7. kahapon ng hapon	7. yesterday afternoon
8. agaw-dilim	8. twilight
9. pagkalipas ng dilim	9. after dark
10. hating-gabi	10. midnight
11. madaling-araw	11. dawn
12. umaga	12. morning
13. tanghali	13. noon
14. hapon	14. afternoon
15. paglubo ng araw	15. sunset

1. labit tala	1. itay laeng
2. kitu pagmakát	2. itay bigat
3. nu gidám	3. inton malem
4. kiddi yin	4. itan
5. daddán	5. madamdama
1. tangalgaw	1. maysa nga aldaw
2. tangaligguwán	2. maysa a lawas
3. tangabúlán	3. makabulan
4. isa nga dagun	4. makatawen
5. tangalgaw	5. aldaw
6. tangagabi	6. rabii
1. nu isa ngalgaw	1. addanto laeng ti aldaw
2. inalgaw	2. kada-aldaw
3. kadagun	3. itay napan/napalabas a tawen
4. kidi dagun	4. ita nga tawen
5. nu isa nga dagun	5. inton umay nga tawen

1. kanina	1. a while ago
2. ngayon umaga	2. this morning
3. ngayon hapon	3. this afternoon
4. ngayon	4. now
5. mamaya	5. later
1. isang buong araw	1. one 24 hour period
2. isang linggo	2. one week
3. isang buwan	3. one month
4. isang taon	4. one year
5. araw	5. day time
6. gabi	6. night time
1. balang-araw	1. someday
2. araw-araw	2. everyday
3. nakaraan taon	3. last year
4. ngayon taong ito	4. this year
5. sa susunod na taon	5. next year

isa	maysa	isa	1
duwa	dua	dalawa	2
tallu	tallo	tatlo	3
appát	uppat	apat	4
limma	lima	lima	5
annam	innem	anim	6
pittu	pito	pito	7
walu	walo	walo	8
siyám	siam	siyam	9
sangapúlu	sangapulo	sampu	10
duwa púlu	duapulo	dalawampu	20
tallu púlu	tallopulo	tatlumpu	30
appát púlu	uppat a pulo	apatnapu	40
limma púlu	limapulo	limampu	50
annam púlu	innem a pulo	animnapu	60
pittu púlu	pitopulo	pitumpu	70
walu púlu	walopulo	walumpu	80
siyám púlu	siam a pulo	siyamnapu	90
magatut	sangagasut	isang daan	100
maribu	sangaribo	isang libo	1000

munna	umuna	una	first
mekàduwa	maikadua	ikalawa	second
mekàlu	maikatlo	ikatlo	third
mekappát	maikapat	ikaapat	fourth
mamissán	maminsan	minsan	once
mamidduwa	mamidua	dalawang beses/ ulit	twice
mamílu	mamitlo	tatlong beses/ ulit	thrice
mamimpát	mamimpat	apat na beses/ ulit	four times
mamillimma	maminlima	limang beses/ ulit	five times
nakírad	masansan	madalas	often
man-manu	sagpaminsan	bihira	seldom
peyang	kanayon	malimit/palagi	always
nu duddúma	no dadduma	pagkaminsa/ paminsan-minsan	sometimes

busait	dies
bilyon	beinte/piseta
salapi	singkuenta/salapi
písus	pisos
písus se bilyon	uno bainte
písus se salapi	uno singkuenta
limma písus	singko pisos

diyes/diyes sentimos	₱ .10
bente/bente sentimos	₱ .20
singkwenta/singkwenta sentimos	₱ .50
piso	₱1.00
uno beinte	₱1.20
uno singkwenta	₱1.50
limang piso	₱5.00

